

Tal vid Måndagsrörelsens möte 2023 12 18, klockan 12, Stortorget i Helsingborg

Kristian Lillö

Det är jag som är Kristian Lillö, kyrkoherde för Svenska kyrkan Helsingborg – och jag tackar för förtroendet att igen få säga några ord här på Måndagsrörelsens möte. Förra gången jag talade här var den 29 maj i år - och då höll jag mig kring temat att inre regression alltid går hand i hand med yttre aggression. Att det är så blir vi hela tiden påmind om. Förra veckans fina referat som Christer Åkerlundh höll om Oscar Jonssons bok Hotet från Ryssland, som borde vara presenten till alla som fyller 18 år under 2024, tydliggjorde detta.

I mina förberedelser inför dagens tal stod jag inför ett val - antingen reflektera litet över det kända Julevangeliet, alltså Lukas 2:1-20, eller säga något om hur hopp och utopi hör ihop med vardagen.

Jag valde bådadera!

Men jag begränsar mig till några få rader om Julevangeliet, och sedan desto fler om hoppet.

Så här börjar Lukas text som brukar kallas Julevangeliet och som över en miljard människor tar emot inom den närmaste tiden, och som många av oss har hört så många gånger, men kanske ibland utan att höra vad som egentligen sägs:

”Vid den tiden utfärdade kejsare Augustus en förordning om att hela världen skulle skattskrivnas. Det var den första skattskrivningen, och den hölls när Quirinus var ståthållare i Syrien. Alla gick då för att skattskrivna sig, var och en till sin stad. Och Josef, som genom sin härkomst hörde till Davids hus, begav sig från Nasaret i Galileen upp till Judéen, till Davids stad Betlehem för att skattskrivna sig tillsammans med Maria, sin trolovade, som väntade sitt barn.”

Fortsättningen av berättelsen beskriver med lokala utsmyckande detaljer vad som ägde rum i Betlehem. Början av berättelsen är desto viktigare än dessa detaljer. För som ni hörde, när Lukas ska berätta om Jesu födelse, så inleder han med att säga att allt kring Jesu födelse försvårades av att kejsaren hade beslutat om en skattskrivning som ju ledde till att människor behövde förflytta sig.

Lukas nämner inte kejsarens skattskrivning som ju var till för att få ekonomiska medel till den militära romerska ockupationsmakten för att få en relativt säker

tidsangivelse och för att kompensera de annars sagolikt drag i berättelsen om Jesu födelse. Istället är det så att Lukas syfte är att kontrastera kejsare Augustus och frälsaren Jesus. En kontrastering som når ända fram till när romarna korsfäster Jesus.

På nästan varje sida i evangelierna möter vi fattiga och sjuka människor. Var kommer denna stora fattigdom från? Var kommer alla dessa sjukdomar från?

Svaret har sin bakgrund i att samhället var ockuperat av Romarriket, som myntade begreppet Pax Roma, den romerska freden - men som alltid innebar att människor kuvades, fattigdom utbreddes och sjukdomar härjade bland offren. Jesus kom med ett annat budskap, som redan då sammanfattades med orden "ett glädjebudskap för de fattiga". Jesus blev känd som en som kunde göra människor friska, och som välsignade barn.

Romarna red på snabba stridshästar. Jesus gjorde sitt intåg på ett lastdjur, en åsna.

Romarna slogs. Jesus förlät, t o m på korset.

Kort sagt: Vårdskapital och krig mot rättfärdighet och fred.

Nu några ord om hoppet, och liksom Christer Åkerlundh gjorde vid Måndagsrörelsens möte förra veckan, den 11 december, refererar jag en bok. Jag vill mycket kortfattat, och i förhållande till materialet är det egentligen ogörligt, referera professor Jakob Wiréns bok som heter Hope and Otherness, en bok som handlar om just det som alla människor har gemensamt, nämligen hoppet. En bok som i dagarna är 10 år gammal men som fortfarande och än mer är aktuell, i ljuset av hur politiken kidnappar religion, och religionen allierar sig med politik. I båda fallen mot religionens sanna väsen.

Boken handlar om de tre abrahamitiska religionerna, alltså om judendom, kristendom och islam som alla tre står i traditionen från Abraham och i sina heliga skrifter och sina fromhetsliv ser honom och löften till honom som fortsatt giltiga.

Utgångspunkten i boken är övertygelsen att det bästa sättet att reflektera över den viktiga dialogen mellan religioner är att se på deras respektive eskatologier, alltså deras föreställningar om de yttersta tingen. M a o föreställningarna om bl a allmän uppståndelse, skärseldsliknande renande processer, dom, himmel och helvete och t ex apokatastasisläran, d v s läran om återställelsen av allt.

Wirén menar att frågan om de yttersta tingen, alltså eskatologin, både handlar om hur människor ser på *livet härefter* och livet här och nu. Föreställningar om vilka människor som kan hoppas på uppståndelse och himmel och rättvisa och barmhärtighet för de troende och för dem som levt etiskt goda liv (som ibland just tolkas som att ha varit troende!), återspeglas i hur människor väljer att leva sina liv i tiden, här på jorden.

Religionsteologi är i Wiréns tänkande när man utifrån en särskild religiös tradition teologiskt reflekterar över det faktum att det finns en mångfald av religioner.

Anledningen till att Wirén väljer eskatologin som utgångspunkt för att från en kristen teologi reflektera över mångfalden av religioner är två saker:

1. Att framtiden är något vi alla delar.
2. Den eskatologiska orienteringen mot något okänt men ändå hoppfullt gör att vi öppnar oss mot människor som lever i andra religiösa traditioner.

Forskningen visar dessutom att det finns ett starkt samband mellan hur en religiös tradition förhåller sig till människor i andra religiösa traditioner här i tiden, t ex likgiltigt, avståndstagande, gästvänligt och hur samma tradition ser på det som händer efter livet.

Förhållningssätt här i tiden återspeglas alltså i de eskatologiska föreställningarna om det kommande – samtidigt som de eskatologiska föreställningarna om det kommande påverkar hur människor ser på människor här i tiden som hör till andra religiösa traditioner.

Denna dubbla påverkan – eller detta samband kan man uttrycka med orden att det finns en ömsesidig korrelation mellan det liv vi lever och det vi ytterst tror på.

Nu till upplägget av boken:

Wirén väljer först ut tre sakkunniga teologiprofessorer inom den kristna traditionen, nämligen Joseph Ratzinger, Jürgen Moltmann och Wolfhart Pannenberg och har som urvalskriterier att de ska ha varit inflytelserika inom kristen tro, på akademisk nivå, och att de ska vara lästa av många under lång tid, och alltså haft avsevärd påverkan på teologi och kyrkosamfund. De ska dessutom komma från olika delar av den kristna traditionen, således är det en

romersk katolsk (som blev påve), en reformert och en evangelisk luthersk teolog som väljs ut. De ska självklart ha skrivit mycket om eskatologi.

Istället för att endast beskriva vad dessa tre teologer säger om de eskatologiska föreställningarna granskar Wiren dem utifrån två radikala frågor:

Den första frågan är i vilken mån deras eskatologiska föreställningar ger plats för den andre som annorlunda i eskatologin, alltså på vilket sätt en person som tillhör en annan religiös tradition, i de eskatologiska föreställningarna får behålla just sin annorlundahet, alltså integritet, gentemot det som utmärker det kristna, eller om hen måste kristnas postumt för att få del av himmelriket.

Den andra frågan är vad ett sådant eventuellt himmelskt hopp kopplas samman med, alltså samspekar med. Det vanligaste inom kristen teologi är att hoppet samspekar med kristologin och kyrkosyn, att tillhöra Kristus och att tillhöra kyrkan, på en glidande skala från halvstängt till helstängt, för den som inte gör det.

I bokens efterföljande kapitel tar Wirén med sig samma frågor och de resultat som undersökningen av de tre teologerna inom kristendomen har lyft fram, till den muslimska huvudtraditionen och till den judiska huvudtraditionen. Även inom dessa traditioner väljs några representativa teologer ut genom samma kriterier.

De tre muslimska teologerna är Mujtaba Musavi Lari, Fazlur Rahman och William C. Chittick.

De tre judiska teologerna i det därpå följande kapitlet är Michael Wyschogrod, Steven Schwarzschild och Neil Gillman.

Samma frågor, alltså om den andre som får del av hoppet därmed kan förbli i sin annorlundahet eller måste omvändas eskatologiskt, och med vad möjligheten till ett hopp för den annorlunda samspekar, ställs till först muslimsk teologi och därefter till judisk teologi.

Precis som för de kristna teologerna har de muslimska teologerna sinsemellan, liksom de judiska teologerna sinsemellan delvis olika uppfattningar, och lägger dessutom tyngdpunkterna något olika.

Slutsatserna i Wiréns studie är väldigt många, och jag vill avsluta med tre breda penseldrag, och till sist en som är avgörande för vår galna, våldsamma, nationalistiska, apokalyptiska tid.

Första penseldraget:

Istället för att låta interreligiösa samtal endast fokusera på det som varit, alltså trons historia och fakta och med tonvikt på vad vi tror på, kan det vara mycket fruktbart att också föra samtal om vilket eskatologiskt hopp vi har för vår egen del, hur det är förankrat i vår trostradition, i våra heliga texter och fromhet, och då också kring de element i vår tro som handlar om hoppet för dem som inte tror och bekänner som vi, och om den integritet som vi tror kommer att kunna bestå för dem, också i himmelen, i det eviga livet, eller den eviga världen.

Andra penseldraget:

Som abrahamitiska religioner kan vi alltid förankra hoppet i de löften som gavs ”tidigt” i frälsningshistorien. Dessa löften gavs åt (alla människor och därför åt) oss alla genom Abraham - och mot bakgrund av att förbund som Gud har tagit initiativ till och ingått under historien förblir även när nya förbund uppstår är det viktigt att påminna om att Guds löften består.

På samma sätt är det med skapelseförbundet, att människan i sig är skapad till Guds avbild, att därmed alla människor i Guds ögon är lika mycket värda och ska behandla varandra därefter, och att gudslighetstanken dessutom innebär att vi alla ska bli alltmer lika Gud, genom våra livsverk, och i det som det eskatologiska hoppet om det hinsides står för.

Även Noaförbundet, som samtliga abrahamitiska religioner ingått med Gud, är av vikt för synen på varandra i himmel och på jord, då det ju fastslår Guds löfte att aldrig överge människor.

Tredje penseldraget:

Valet av symboler för det eviga hoppet, t ex för himmelen (och Gud, som ofta är detsamma) behöver vara så konkreta och handfasta att det är uppenbart att de just är symboler. Symboler för himmelen som en stor himmelsk måltid med maträtter av olika slag, som gärna benämns, stämningen och njutandet kring bordet är bra - för risken för att sådana symboler tas bokstavligt är mindre än när symbolerna för det himmelska livet är förfinade och eleganta.

Bilden av himmelen som en trädgård är i samma anda - och särskilt då en trädgård som inte överdrivet innehåller en specifik religiös traditions artefakter eller religiösa rekvisita, eller namngivna personer. För att vara tydlig, alltså

bilder som är förknippade med en specifik religion eller undertradition av denna riskerar, liksom hierarkiska symboler, att bli hinder.

Genom trädgårdssymboliken hålls också frälsningens och skapelsens Gud samman, vilket är grundtanken i de abrahamitiska religionerna. Det är samma Gud som skapar och befriar. I paradisen.

Avslutningsvis:

Den som kidnappar en religion för egna eller nationella syften bryter utifrån skapelseförbundet, Noaförbundet och löftena till Abraham, alltså mot det som de tre stora världsreligionerna enligt sina heliga skrifter ska hålla. Den som är troende borde därför inse att hen därmed tar avstånd från den Gud hen säger sig tro på. Att ett kidnappande av religion för egna eller nationella syften innebär ett avståndstagande från den abrahamitiska gudsföreställningen är enkel logik, alltså en syllogism för att använda det aristoteliska begreppet. Inte ens årtionden av propaganda kan besegra detta.

För mig är det underförstått att det som gäller religionsbegreppet också är giltigt för ideologier och dialoger om utopier. För gränsen, om det nu finns en sådan, mellan utopi och hopp – får aldrig användas destruktivt. Eller – som är mitt personliga motto: Det bästa får aldrig bli det godas fiende.

Kristian Lillö